

SUSRETI PEDAGOGA NACIONALNI NAUČNI SKUP

24. i 25. januar 2020.

PARTICIPACIJA U OBRAZOVANJU

PEDAGOŠKI (P)OGLEDI

ZBORNİK RADOVA

1838

1949

Izdavači

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18–20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Za izdavača

Prof. dr Živka Krnjaja
Nataša Stojanović

Urednici

dr Lidija Radulović
dr Vladeta Milin
dr Bojan Ljujić

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Radovan Antonijević
Prof. dr Biljana Bodroški Spariosu
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Ivana Jeremić
Doc. dr Bojan Ljujić
Doc. dr Maja Maksimović
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin
Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Jovan Miljković
Doc. dr Lidija Miškeljin

Nevena Mitranić
Doc. dr Nataša Nikolić
Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Katarina Popović
Prof. dr Lidija Radulović
dr Mirjana Senić Ružić
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Milan Stančić
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Aleksandar Tadić
Prof. dr Jelena Vranješević

Prelom

Aleksa Eremija
dr Milan Stančić

Dizajn korica

dr Mirjana Senić Ružić

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „Participacija u obrazovanju – pedagoški (p)ogledi”. Cilj naučnog skupa bio je da se razmotre najnovija naučna saznanja relevantna za participaciju različitih aktera vaspitnoobrazovnog sistema (dece, roditelja, vaspitača, nastavnika, stručnih saradnika, istraživača u oblasti obrazovanja) u odlučivanju o pitanjima u vezi sa nastavom, aktivnostima u vaspitnoobrazovnim institucijama i vaspitnoobrazovnom sistemu, da se razmene i sagledaju iskustva participacije u vaspitnoobrazovnoj praksi, kao i da se prepoznaju uloge i odgovornosti pedagoga u podsticanju participacije.

Programski odbor skupa

dr Šefika Alibabić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Miomir Despotović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Snežana Medić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Dragana Pavlović Breneselović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Aleksandra Pejatović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Biljana Bodroški Spariosu, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Jelena Vranješević, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Nataša Matović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Kristinka Ovesni, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Violeta Orlović Lovren, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Vera Spasenović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Aleksandar Tadić, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Emina Hebib, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Saša Dubljanin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Aleksandra Ilić Rajković, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Ivana Jeremić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Bojan Ljujić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Lidija Miškeljin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Milan Stančić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Zorica Šaljić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Nataša Stojanović, predsednica Pedagoškog društva Srbije

Biljana Radosavljević, potpredsednica Pedagoškog društva Srbije

dr Miroslav Pavlović, Pedagoško društvo Srbije

Maja Vračar, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

dr Nataša Nikolić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Nevena Mitranić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Dragana Purešević, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

dr Mirjana Senić Ružić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Luka Nikolić, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Ivana Patnić, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Milica Sekulović, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Jelena Stojković, istraživač–pripravnik, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Jelena Janjić, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Jelena Medar, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Jelena Sekulić, student doktorskih studija pedagogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu

Katarina Bošković, sekretar Pedagoškog društva Srbije

Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije

Slovenka Simić, Pedagoško društvo Srbije

Irena Mučibabić, Pedagoško društvo Srbije

Slavica Ilić, Pedagoško društvo Srbije

Klub studenata pedagogije, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Napomena. Naučni skup je realizovan u okviru projekta Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu „Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji” (br. 179060) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Razvojnog plana Pedagoškog društva Srbije.

Sadržaj

Uvodna saopštenja	7
David Frost – Enhancing teacher professionalism: The power of non-positional teacher leadership	8
Vladeta Milin – Dijalog kao pokazatelj participacije učenika u nastavi	26
Jelena Vranješević – Deca u participativnim istraživanjima: zona narednog ili budućeg razvoja odraslih?	34
Teorijsko-metodološki pogledi na participaciju u obrazovanju: od značenja pojma do participativne kulture vaspitnoobrazovnog sistema	39
Aleksandar Tadić i Luka Nikolić – Emancipatorska pedagogija i participativne obrazovne prakse	41
Dragana Pavlović Breneselović – Godine uzleta: participativni model uvođenja novih osnova programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja	47
Milan Stančić – Participacija učenika u odlučivanju o ocenjivanju: zašto i kako?	55
Nataša Nikolić i Radovan Antonijević – Moralna autonomija kao cilj moralnog vaspitanja	64
Nikola Koruga – Utopijske zajednice kao podsticaj za promišljanje participacije u obrazovanju	70
Nataša Matović – Participacija nastavnika razredne i predmetne nastave u naučnim istraživanjima	76
Ljiljana Vdović, Biljana Mihailović i Biljana Radosavljević – Istraživanja vaspitno-obrazovne prakse – akciona istraživanja	84
Violeta Orlović Lovren i Maja Maksimović – Podučavanjem ka aktivnom građanstvu – izazovi za univerzitetske nastavnike	93
Maja Bosanac i Jovana Milutinović – Uključenost univerziteta u život zajednice	101
Katarina Jorović – Participacija kao neizostavni element ekološkog vaspitanja i obrazovanja	108
Participacija u vaspitnoobrazovnom kontekstu: istraživački uvidi i ogledi iz prakse	114
Vera Spasenović, Emina Hebib i Zorica Šaljić – Odlučivanje o obrazovnoj politici: ko se sve pita	115
Vera Radović, Emina Hebib i Kristinka Ovesni – Podsticanje participativnosti u programima za profesionalno usavršavanje pomoću informaciono komunikacionih tehnologija	123
Ana Miljković-Pavlović – O čemu zaista vaspitači odlučuju – participacija vaspitača u odlučivanju o važnim pitanjima svoje profesije	130
Milica Vasiljević Blagojević i Nataša Duhanaj – Mišljenja učenika i nastavnika o odabranim aspektima kvaliteta nastave	139

Biljana Bodroški Spariosu i Mirjana Senić Ružić – Participacija roditelja u podsticanju ranog razvoja deteta: primer vodiča za zdravstvene radnike	147
Aleksandra Jovanović – Participacija roditelja u školovanju dece: aktivnosti roditelja i škole	154
Dragana Radenović – Participacija roditelja u osnovnom obrazovanju i vaspitanju učenika iz ugla školske prakse	162
Daliborka Popović – Odlike porodičnog vaspitanja kao važna pretpostavka u prevenciji vršnjačkog nasilja	170
Maja Vračar i Saška S. Milovanović – Participacija učenika u prevenciji nasilja – primer delovanja medijatorske sekcije	177
Saša Dubljanin – Participacija učenika u procesu organizacije i realizacije nastavnog časa.....	185
Dejana Mutavdžin i Blanka Bogunović – Preferencije prema učestvovanju u donošenju odluka i u aktivnostima školskog učenja kod muzički darovitih učenika i studenata.....	192
Danijela Mešanović – Kako učenici vide povratne informacije	200
Nataša Duhanaj i Milica Vasiljević Blagojević – Stav prema saradnji porodice i škole – perspektiva učesnika procesa.....	207
Marina Antonijević – Stavovi roditelja o prvom razredu	216
Mesto i uloga pedagoga u građenju participativne kulture u obrazovanju	225
Živka Krnjaja i Dragana Purešević – Participacija pedagoga u promeni kulture dečjeg vrtića	226
Nevena Mitranić – Pobeći sa Petrom: konture participacije na mapi jednog događaja ...	234
Jelena Paić, Zorica Pantović i Marija Belenzada – Participacija dece i odraslih u menjanju zajedničkih prostora vrtića.....	244
Jasmina Vuletić, Marina Aleksić i Nađa Radučić – Horizontalno učenje u ustanovi kao pokretač u implementaciji novih osnova predškolskog vaspitanja i obrazovanja ..	252
Siniša Milak – Učešće roditelja i pedagoga u sprečavanju ranog napuštanja školovanja učenika: dometi i ograničenja.....	258
Participacija u zoni narednog razvoja: od postojeće ka budućim praksama	265
Jelena Stojković – Participacija dece predškolskog uzrasta u prostoru digitalnih tehnologija kroz četiri diskursa.....	266
Bojan Ljujić – Participacija odraslih u dokoličarskom obrazovanju putem Interneta	276
Jelena Sekulić – Participacija nastavnika u procesu koncipiranja stručnog usavršavanja: mogućnosti i dometi.....	285
Jelena Medar i Jelena Janjić – Kooperativna nastava kao kontekst za ostvarivanje participacije učenika.....	293
Milica Petrović, Nikola Macut i Marija Bulatović – Studentski procesfolio u visokoškolskoj nastavi stručno-aplikativnih predmeta tehničko-tehnološke oblasti.....	300

PARTICIPACIJA ODRASLIH U DOKOLIČARSKOM OBRAZOVANJU PUTEM INTERNETA^{73, 74}

Bojan G. Ljujić⁷⁵

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

Proučavanju andragoškog aspekta upotrebe Interneta u slobodnom vremenu, u okviru ovog rada, pristupili smo uz uvažavanje aktuelnog razmatranja Interneta u funkciji obrazovne delatnosti, sagledavanje upotrebe Interneta kao potencijalne dokoličarske aktivnosti i shvatanje obrazovanja kao komponente korišćenja slobodnog vremena odraslih. Cilj empirijskog istraživanja koje je predstavljeno u radu bio je ispitivanje participacije odraslih u dokoličarskom obrazovanju putem Interneta, uz fokusiranje na izraženost obrazovne funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih i intenzitet participacije odraslih u različitim vrstama dokoličarsko-obrazovnih aktivnosti putem Interneta. U ovom deskriptivnom istraživanju sprovedenom tokom 2015. i 2016. godine, učestvovalo je 605 ispitanika iz opšte populacije odraslih u Srbiji. Rezultati istraživanja govore da je obrazovna funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih najizraženija, kao i da odrasli najintenzivnije participiraju u stručnom obrazovanju putem Interneta u slobodnom vremenu. U skladu sa tim, dokoličarsko obrazovanje odraslih bi trebalo učestalije da se sprovodi putem Interneta uz orijentisanje prema stručnom usavršavanju.

Ključne reči: dokoličarsko obrazovanje, obrazovanje odraslih, obrazovanje putem Interneta, funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu, vrste dokoličarsko-obrazovnih aktivnosti.

---

⁷³ *Napomena.* Tekst predstavlja rezultat rada na projektu „Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji” Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu (broj 179060), čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

⁷⁴ U ovom radu se termini *slobodno vreme* i *dokolica*, kao i *obrazovanje u slobodnom vremenu* i *dokoličarsko obrazovanje* posmatraju kao sinonimi.

⁷⁵ E-mail: bojangujiuc@gmail.com

Dokoličarsko obrazovanje odraslih putem Interneta: teorijsko-empirijska polazišta

Proučavanju andragošskog aspekta upotrebe Interneta u slobodnom vremenu tj. dokolici pristupili smo uz tri pretpostavke zasnovane na rezultatima ranije realizovanih teorijskih i empirijskih istraživanja. Prvo, budući da je u bliskoj vezi sa potrebama savremenog čoveka, Internet se razmatra u funkciji različitih individualnih i društvenih delatnosti (Adomi, 2011; Anderson & Van Weert, 2002; D’Atri et al., 2011; Kranzmuller & Toja, 2011; Kundishora & Phil, 2006), od kojih je za nas primarna obrazovna (Aldrich, 2005; Anderson, 2004; Antonijević, 2012; Fee, 2009; Gillani, 2003; Jovanović i sar., 2012; Kačavenda-Radić, 2007; Kačavenda-Radić i sar., 2012; Leiner, 2009; Nikolić-Maksić & Ljujić, 2010).

Drugo, imajući u vidu specifičnosti slobodnog vremena prepoznatljive u njegovim naučno-empirijski dokazanim *opštim* karakteristikama, kao što su društvena uslovljenost, imanentnost sa ljudskog aspekta, sadržajnost, vrednosna obojenost i sloboda izbora (Kačavenda-Radić, 1989), jasno je da se upotreba Interneta može javiti kao *sadržaj*, tj. *aktivnost* slobodnog vremena odraslih.

Treće, obrazovanje odraslih posmatrano generalno, javlja se kao *komponenta* korišćenja slobodnog vremena (Kaplan, 1975; Kačavenda-Radić, 1997; 1992; Sivan & Ruskin, 2000; Stebbins, 2006), što uz prethodne dve pretpostavke opravdava razmatranje obrazovanja kao *komponente* upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih.

Sledeći navedene teorijsko-empirijske pretpostavke, u ovom radu, *obrazovanje kao komponentu* slobodnog vremena ograničili smo na proučavanje upotrebe Interneta kao aktivnosti slobodnog vremena odraslih, posebno kada ona ima obrazovnu svrhu.

Metodološki okvir istraživanja

Predmet naših empirijsko-istraživačkih interesovanja bila je participacija u obrazovanju putem Interneta onda kada je ona potpuno u skladu sa slobodnim izborom odraslog čoveka. Istraživački cilj ispitivanja participacije odraslih u dokoličarskom

obrazovanju putem Interneta konkretizovali smo kroz dva istraživačka zadatka: 1) ispitati *izraženost funkcija* upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih, u pokušaju da se utvrdi kako se pozicionira obrazovna funkcija u odnosu na druge funkcije, i 2) ispitati *intenzitet participacije* odraslih u konkretnim vrstama obrazovnih aktivnosti putem Interneta u slobodnom vremenu. Pošli smo od hipoteza da odrasli u svom slobodnom vremenu upotrebljavaju Internet u obrazovne svrhe, da je obrazovna funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih dominantna, kao i da intenzitet participacije odraslih u kontekstu različitih vrsta obrazovnih aktivnosti putem Interneta u slobodnom vremenu varira.

U empirijskom istraživanju sprovedenom od sredine 2015. godine do sredine 2016. godine, uz primenu deskriptivnog metoda i istraživačkih tehnika anketiranja i skaliranja, ispitano je 605 ispitanika iz opšte populacije odraslih u Srbiji, sa različitim dokoličarsko-obrazovnim iskustvima. Bitno je istaći nekoliko karakteristika uzorka: ispitanici su bili gotovo ujednačeni prema aktuelnom dokoličarsko-obrazovnom statusu – 49% ispitanika je bilo uključeno u dokoličarsko obrazovanje, a 51% nije; 65.3% ispitanika je bilo zaposleno tokom realizacije istraživanja, dok 34.7% nije; najviše ispitanika bilo je iz starosne kategorije između 26 i 45 godina (54%), ispitanici starosti između 46 i 65 godina činili su 26.8% uzorka, dok su oni između 15 i 25 godina starosti činili 18.3% uzorka.

Rezultati istraživanja: prikaz i interpretacija

Funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih

Po uzoru na opšte funkcije slobodnog vremena (Dumazdier, 1967), ali i na novija istraživanja koja se odnose eksplicitno na funkciju upotrebe Interneta u slobodnom vremenu (Leung & Lee, 2005; Lu & Chen, 2009), ona se može razmatrati kroz funkcije:

- Odmora ili kako Lu i Čen (Lu & Chen, 2009) navode, relaksacije i obnove;
- Zabave, gde se može uvrstiti igranje kompjuterskih igara (Leung & Lee, 2005; Liang, 2011; Ruzgar, 2005), surfovanje radi razonode (Leung & Lee,

2005), slušanje muzike i gledanje filmova putem Interneta (Lebo, 2013; Leung & Lee, 2005; Liang, 2011; Ruzgar, 2005);

- Razvoja ličnosti u koju se mogu svrstati različiti oblici e-učenja, onlajn obrazovanja, pretraživanje baza podataka, traženje informacija koje su u funkciji učenja i obrazovanja (Lebo, 2013; Leung & Lee, 2005; Liang, 2011; Lu & Chen, 2009; Ruzgar, 2005).

Takođe, imamo u vidu i istraživanja (Kačavenda-Radić i sar., 2011; Lazarević, 2007) u okviru kojih su se kao funkcije slobodnog vremena izdvojile sledeće:

- Obrazovna funkcija – odnosi se na učenje, obrazovanje, informisanje, usavršavanje i lični razvoj. Rezultati realizovanih istraživanja su pokazali opravdanost razmatranja obrazovne funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu (Lebo, 2013; Leung & Lee, 2005; Liang, 2011; Lu & Chen, 2009; Ruzgar, 2005; Sinha, 2012; Stebbins, 2006). U tim istraživanjima, Internet se najpre sagledava u funkciji pronalaženja i provere naučnih činjenica, objavljivanja naučnih radova, obrazovno istraživačkog rada, izrade projekata, razmene ideja, pristupanja elektronskim resursima;
- Lukrativna funkcija podrazumeva obezbeđivanje neke koristi – materijalne, emocionalne, duhovne i sl. U kontekstu upotrebe Interneta, ova funkcija bi mogla da se odnosi na elektronska ulaganja i investiranja u različite fondove i projekte od kojih se očekuje zarada (Lebo, 2013) ili kupoprodajna aktivnost (Leung & Lee, 2005);
- Socijalna funkcija se tiče društvenog umrežavanja (Leung & Lee, 2005) i komunikacije putem Interneta (Lebo, 2013; Liang, 2011);
- Hedonistička funkcija se odnosi na korišćenje sadržaja koji obezbeđuju izvesno uživanje – posećivanje Internet stranica sa seksualnim sadržajem ili onlajn kockanje (Lebo, 2013); i
- Rekreativna funkcija kojoj je bliska funkcija odmora, relaksacije i obnove (Lu & Chen, 2009).

Rezultati do kojih smo došli (Tabela 1) nedvosmisleno govore o dominantnosti obrazovne funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu u odnosu na ostale funkcije. U prilog tome ide i dobijena vrednost aritmetičke sredine $M=3.82$ ($SD=1.40$), koja govori o visokoj izraženosti obrazovne funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu.

Tabela 1: Izraženost funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih

Izraženost funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu	Veoma niska izraženost		Niska izraženost		Osrednja izraženost		Visoka izraženost		Veoma visoka izraženost	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Obrazovna	85	14.0	21	3.5	85	14.0	143	23.6	271	44.8
Zabavna	82	13.6	81	13.4	144	23.8	158	26.1	140	23.1
Lukrativna	273	45.1	147	24.3	101	16.7	56	9.3	28	4.6
Socijalna	126	20.8	84	13.9	123	20.3	158	26.1	114	18.8
Hedonistička	217	35.9	132	21.8	146	24.1	61	10.1	49	8.1
Rekreativna	108	17.9	92	15.2	176	29.1	166	27.4	63	10.4
Odmor	87	14.4	67	11.1	167	27.6	210	34.7	74	12.2

Kod skoro polovine ispitanika je obrazovna funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu veoma visoko izražena, a kada se ovim ispitanicima pridodaju i oni kod kojih je obrazovna funkcija visoko izražena, dolazimo do procenta od 68.4% ispitanika kod kojih obrazovna funkcija dominira u odnosu na ostale funkcije upotrebe Interneta u slobodnom vremenu. Moguće je da smo do ovakvih rezultata došli zbog toga što je oko polovine naših ispitanika trenutno uključeno u obrazovanje u slobodnom vremenu, što ukazuje na njihovu dokoličarsko-obrazovnu orijentisanost, kao i na to da kod odraslih postoji svest o obrazovnim mogućnostima Interneta, što može služiti kao podsticaj da se poveća obim obrazovne ponude u slobodnom vremenu čija je realizacija primarno zasnovana na upotrebi Interneta. Prepoznati potencijal upotrebe Interneta u obrazovanju u slobodnom vremenu odraslih mogao bi da utiče na povećanje broja dokoličarsko-obrazovnih programa koji se realizuju kroz različite oblike onlajn obrazovanja.

Intenzitet participacije odraslih u dokoličarsko-obrazovnim aktivnostima putem Interneta

Kako je obrazovanje blisko povezano sa kvalitetom življenja u slobodnom vremenu (Kačavenda-Radić, 1992), posebno nas je interesovalo koje obrazovne sadržaje odrasli vrednuju, pa samim tim i biraju putem Interneta u slobodnom vremenu. Naš fokus je bio na tome koliko često odrasli participiraju u sledećim obrazovnim aktivnostima putem Interneta u slobodnom vremenu: fizičko-rekreativno-obrazovnim, kulturno-obrazovnim, umetničko-obrazovnim, manuelno-obrazovnim i stručno-obrazovnim aktivnostima (Kačavenda-Radić, 1989). Ono što čini još značajnijim ispitati navedeno je činjenica da u dostupnoj literaturi nismo naišli na istraživanja koja bi nam dala odgovor na pitanje o tome koje konkretne obrazovne sadržaje putem Interneta odrasli vrednuju i biraju u slobodnom vremenu.

Rezultati do kojih smo došli (Tabela 2) ukazuju na dominantnost stručnog obrazovanja putem Interneta. Preko polovine ispitanika veoma često participira u stručno-obrazovnim sadržajima u slobodnom vremenu putem Interneta (aritmetička sredina učestalosti odabira stručno-obrazovnih sadržaja putem Interneta u slobodnom vremenu iznosi $M=3.80$, $SD=1.50$). Ispitanici koji često ili veoma često učestvuju u pomenutim sadržajima obrazovanja u slobodnom vremenu putem Interneta čine čak 67.6% od ukupnog broja ispitanika.

Tabela 2: Intenzitet participacije odraslih u dokoličarsko-obrazovnim aktivnostima putem Interneta

Intenzitet participacije odraslih u dokoličarsko-obrazovnim aktivnostima putem Interneta	Veoma retko		Retko		Osrednje		Često		Veoma često	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Fizičko-rekreativno obrazovni	255	42.1	212	35.0	58	9.6	38	6.3	42	6.9
Kulturno-obrazovni	102	16.9	89	14.7	158	26.1	145	24.0	111	18.3
Umetničko-obrazovni	141	23.3	153	25.3	115	19.0	101	16.7	59	15.7
Manuelno-obrazovni	189	31.2	177	29.3	91	15.0	69	11.4	79	13.1
Stručno-obrazovni	98	16.2	35	5.8	63	10.4	104	17.2	305	50.4

Nalazi do kojih smo došli govore o tome da odrasli verovatno u prvom planu imaju svoj profesionalni i karijerni razvoj, što je logično imajući u vidu da uzorak istraživanja čine mahom ispitanici koji su u godinama kada bi trebalo da su radno aktivni ili se pripremaju za budući poziv (18.3% ispitanika je starosti između 15 i 25 godina, a 54.0% ispitanika je starosti između 26 i 45 godina). Ovi rezultati ukazuju na dominantnost zahteva koji dolaze iz savremene sfere rada prilikom odabira obrazovnih sadržaja u slobodnom vremenu i potvrđuju nalaze nekih ranijih istraživanja. Naime, slobodno vreme je integralni deo čovekovog života i ne predstavlja suprotnost radu, već kao i rad predstavlja entitet čoveka neodvojiv od ostalih ljudskih aktivnosti među kojima je i obrazovanje (Kačavenda-Radić, 1989). U njemu se on, na osnovu sopstvenog slobodnog izbora, može stručno usavršavati i pripremati za radni poziv. Odgovori naših ispitanika nedvosmisleno nam to predočavaju i još jednom ukazuju na neraskidivu vezu i složenu međuzavisnost koja postoji između slobodnog vremena, rada i obrazovanja.

Zaključak i implikacije na dokoličarsko-obrazovnu praksu

Empirijskim ispitivanjem participacije odraslih u dokoličarskom obrazovanju putem Interneta, ustanovljeno je da je dominantna funkcija upotrebe Interneta u slobodnom vremenu odraslih *obrazovna funkcija*, kao i da odrasli najčešće biraju *stručno-obrazovne sadržaje* putem Interneta u svom slobodnom vremenu, čime su potvrđene hipoteze istraživanja.

Rezultati nedvosmisleno ukazuju na to da bi dokoličarsko obrazovanje (bilo da se ono odvija unutar obrazovnih institucija ili izvan njih) trebalo da bude zasnovano na upotrebi Interneta. Takođe, čini se da je bitno ulagati praktične napore u orijentisanje delatnosti dokoličarskog obrazovanja putem Interneta u pravcu stručnog usavršavanja, što nameće nove naučno-istraživačke zadatke u relevantnoj oblasti. Dakle, značajno bi bilo kroz naredna istraživanja utvrditi u kojoj su meri stručno-obrazovni sadržaji zastupljeni u institucijama čija je obrazovna delatnost orijentisana ka sferi slobodnog vremena i ustanoviti konkretne dokoličarsko-obrazovne aktivnosti, posebno u sferi stručnog obrazovanja, u okviru kojih je upotreba Interneta posebno izražena.

Literatura

- Adomi, E. E. (2011). *Frameworks for ICT Policy – Government, Social and Legal Issues*. Hershey/New York: Information Science Reference.
- Aldrich, C. (2005). *Learning by Doing: A Comprehensive Guide to Simulations, Computer Games, and Pedagogy in e-Learning and Other Educational Experiences*. San Francisco: John Wiley and Sons, Inc.
- Anderson, J. & Van Weert, T. (2002). *Information and Communication Technology in Education: A Curriculum for Schools and Programme of Teacher Development*. Paris: UNESCO.
- Anderson, T. (2004). Toward a Theory of Online Learning. In: T. Anderson & F. Elloumi (Eds.), *Theory and Practice of Online Learning*. Athabasca: Athabasca University.
- Antonijević, R. (2012). *Osnove procesa vaspitanja*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- D'Atri, A., Ferrara, M., George, J. F. & Spagnoletti, P. (2011). *Information Technology and Innovation Trends in Organization*. Berlin/Heideberg: Springer – Verlag.
- Dumazdier, J. (1967). *Toward a Society of Leisure*. New York: The Free Press.
- Fee, K. (2009). *Delivering e-Learning: A complete strategy for design, application and assessment*. London/Philadelphia: Kogan Page.
- Gillani, B. B. (2003). *Learning Theories and the Design of E-Learning Environments*. New York: University Press of America.
- Jovanović, B., Vučinić, D. i Antonijević, R. (2012). Uticaj interneta i kompjuterskih igara na vaspitanje i razvoj dece. *Pedagogija*, 67(4), 484–494.
- Kačavenda-Radić, N. (2007). Komunikacije i mediji: andragoški interes. U: A. Klapan i M. Matijević (ur.), *Obrazovanje odraslih za ekonomiju znanja* (str. 79–88). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
- Kačavenda-Radić, N. (1989). *Slobodno vreme i obrazovanje*. Beograd: ZUNS i Katedra za andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Kačavenda-Radić, N. (1992). *Refleksije o/i slobodnog vremena*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Kačavenda-Radić, N. (1997). Obrazovanje kao faktor kvaliteta življenja u slobodnom vremenu. U: V. Matejić (ur.), *Tehnologija, kultura i razvoj* (str. 142–154). Beograd: Institut 'Mihajlo Pupin'.
- Kačavenda-Radić, N., Nikolić-Maksić, T. i Ljujić, B. (2012). Obrazovanje u paradigmi humanističke refleksije informacionih i komunikacionih tehnologija. U: N. Vujisić-Živković, M. Mitrović i K. Ovesni (ur.), *Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju* (str. 77–97). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Kačavenda-Radić, N., Nikolić-Maksić, T. i Ljujić, B. (2011). Igra odraslih: Da li kompjuterska igra obrazuje u slobodnom vremenu? *Andragoške studije*, (2), 147–169.
- Kaplan, M. (1975). *Leisure: Theory and policy*. New York: John Wiley and Sons.

- Kranzmueller, D. & Toja, M. (2011). *Information and Communication on Technology for the Fight against Global Warming*. New York: Springer.
- Kundishora, S. M. & Phil, M. (2006). *The Role of Information and Communication Technology (ICT) in Enhancing Local Economic Development and Poverty Reduction*. Harare: Zimbabwe Academic and Research Network.
- Lazarević, B. (2007). *Obrazovanjem do rekreacije*. Beograd: Društvo za obrazovanje odraslih.
- Lebo, H. (2013). *The Digital Future Project 2013: Surveying The Digital Future (Year eleven)*. Los Angeles: University of Southern California.
- Leiner, B. M. (2009). A Brief History of the Internet. *ACM SIGCOMM Computer Communication Review*, 39(5), 22–31.
- Leung, L. & Lee, P. S. N. (2005). Multiple determinations of life quality: the roles of Internet activities, use of new media, social support, and leisure activities. *Telematics and Informatics*, 22(3), 161–180.
- Liang, T. H. (2011). Association between Use of Internet Services and Quality of Life in Taiwan. *Journal of Data Science*, 9(1), 83–92.
- Lu, L. & Chen, S. J. (2009). Internet/PC Use as a Leisure Activity for Adults in Taiwan. *Journal of Sport and Recreation Research*, 3(4), 1–14.
- Nikolić-Maksić, T. & Ljujić, B. (2010). The Use of Learning Log in Online Education. In: R. Penkova, V. Mircheva, N. Tsvetkova & M. Legurska (Eds.), *ICT in the Education of the Balkan Countries* (pp. 109–112). Varna: BASOPED.
- Ruzgar, N. S. (2005). A research on the purpose of Internet usage and learning via Internet. *The Turkish Online Journal of Educational Technology –TOJET*, 4(4), 27–32.
- Sinha, M. K. (2012). Internet literacy skills and Internet usage patterns to access e-resources by Assam university library users: an evaluative study. *International Research Journal of Library, Information and Archival Studies*, 1(1) 10–26.
- Sivan, A. & Ruskin, H. (2000). Introduction. In: A. Sivan & H. Ruskin (Eds.), *Leisure Education, Community Development and Populations with Special Needs* (pp. 1–12). Wallingford, New York: CABI Publishing (a division of CABI International).
- Stebbins, R. A. (2006). *Serious Leisure: A perspective of Our Time*. New Brunswick (NJ): Transaction Publishers.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.018(082)(0.034.2)

371(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ научни скуп Сусрети педагога (2020 ; Београд)

Participacija u obrazovanju - pedagoški (p)ogledi [Elektronski izvor] :
zbornik radova / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, Filozofski fakultet
Univerziteta u Beogradu 24. i 25. januara 2020. ; [urednici Lidija Radulović ,
Vladeta Milin , Bojan Ljujić]. - Beograd : Filozofski fakultet Univerziteta, Institut
za pedagogiju i andragogiju : Pedagoško društvo Srbije, 2020 (Beograd :
Pedagoško društvo Srbije). - 1 USB fleš memorija : tekst

Sistemska zahteva: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog ekrana. - Napomene i
bibliografske reference uz radove. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-34-5 (IZPIA)

а) Васпитање -- Зборници б) Образовање -- Зборници

COBISS.SR-ID 282533132